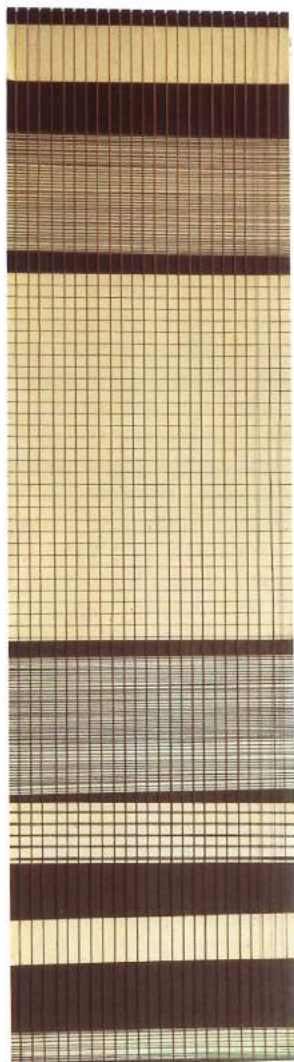

KRIPTA, polupodzemna prostorija ispod svetišta crkve namijenjena uglavnom kultu mučenika i svetaca; razvila se iz ranokršć. konfesije. Premda se javlja u ranom sr. vijeku, najčešće se gradi u X–XIII. st. u katedralama i crkvama koje imaju moći štovanih svetaca. Kripte su većinom jednobrodne, ali ima ih i trobrodskih, presvođenih križno-bačvastim svodovima s gusto raspoređenim stupovima. Obično imaju dva prilaza sa zap. strane svetišta ili s bočnih strana. Iz X. st. su kripte Sv. Marije Ratačke kraj Budve, Sv. Petra u Dubrovniku, Sv. Lovre i Sv. Nediljice u Zadru; iz XI. st. najvažnija je kripa katedrale u Zadru. U izvorima XVII. i XVIII. st. kriptom se naziva oveća grobnica u svetištu crkve.

A. Bad.

KRISTIJANOVIĆ, Branka → HEGEDUŠIĆ-FRANGEŠ, BRANKA

KRISTL, Vladimir, slikar i autor crtanih filmova (Zagreb, 24. I. 1923). Akademiju završio u Zagrebu 1949. Živio u Francuskoj, Belgiji, Čileu, od 1962. živi u Njemačkoj. Jedan od osnivača grupe »EXAT-51«. Njegovi rani slikarski radovi (1951–52), u kojima kompoziciju rješava posve sažetim, uglavnom geometrijskim elementima, pionirska su ostvarenja apstraktne umjetnosti u nas. U seriji *Pozitiv i negativ* (1959) još izrazitije reducira elemente slike nanoseći katkad samo bijelu boju. U kasnijim djelima (u Njemačkoj) napušta apstrakciju i preuzima figurativni izraz s jakim političkim angažmanom. — Jedan od prvaka zagrebačke škole crtanog filma. Kao crtač u *Krađi dragulja* (1959) osjetno pojednostavnjuje i shematizira figure. S I. Vrbanićem realizira *Šagrensku kožu* (1960), u kojoj

V. KRISTL, *Variabili*.
Zagreb, Moderna galerija

virtuozno miješa različite stilove i modele (od ekspresionizma i secesije do geometrijske apstrakcije i slutnje op-art). Film *Don Kihot* (1961) je remek-djelo moderne animacije uopće: likovi i objekti sažeti su na dinamično animirane piktoleme, što je sinteza bez presedana u svojemu vremenu. Zbog filma *General i stvarni čovjek* (1962), koji je bio zabranjen, napušta Zagreb i odlazi u Njemačku, gdje radi također na animiranim i igranim filmovima (*Der Damm*, 1964; *Film oder Macht*, 1970; *Die Schule*

KRIPTA KATEDRALE U ZADRU

der Postmoderne, 1990; *Elektromobil*, 1991). Za filmove je nagrađivan na festivalima u Corku, Beogradu, Vancouveru i Oberhausenu.

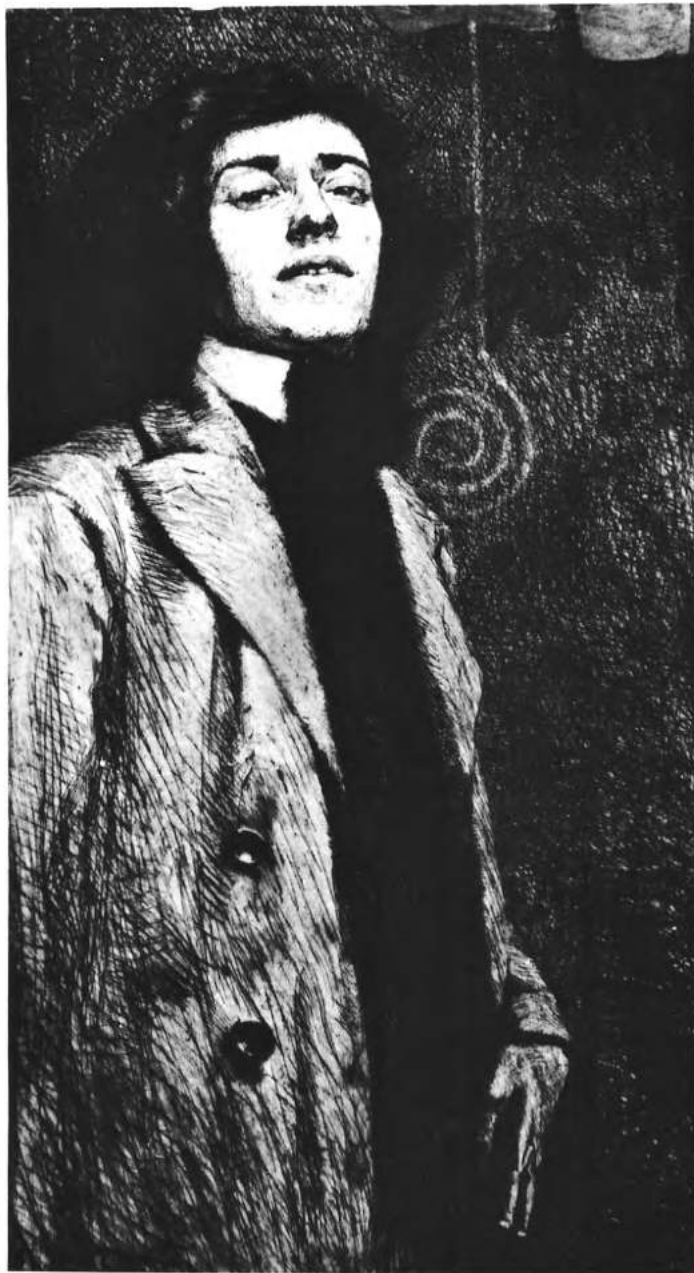
LIT.: J. Denegri, Slikarstvo Vlade Kristla između 1952. i 1962., ŽU, 1976, 24–25. — Zagrebački krug crtanog filma, I–III, Zagreb 1978. — J. Denegri i Ž. Košćević, EXAT-51, Zagreb 1979. — Vlado Kristl, Das Bild um das Bild (katalog), Saarbrücken 1992. Z. Mak. i R.

KRITOVAC, Fedor, arhitekt i kritičar (Zagreb, 22. VIII. 1938). Diplomirao na Arhitektonskome fakultetu u Zagrebu 1963. Piše teoretske rasprave o industrijskome oblikovanju, unapređenju i zaštiti čovjekova okoliša. Bavi se poglavito vizualnom opremom stambenih naselja, razvojem urbane kulture i kulture radne sredine. Pisao o suvremenoj karikaturi. BIBL.: Makro problem; mikrourbana oprema, Sinteza, 1970, 18–19; Čija je okolina, ŽU, 1971, 13; Na razmeđu racionalnog i iracionalnog u dizajnu, ibid., 1971, 14; Radna sredina, Arhitektura, 1974, 150; Od zaštite do dizajna, Naše teme, 1974, 3; Dizajn na putu znanosti, ŽU, 1974, 21; Estetski aspekti zagađenja okoline, Dometi, 1974, 10–11; Oblikovanje grada — razmeđa i raskoraci, ČIP, 1978, 1. R.

KRIZMAN, Srdan (Serge), filmski scenograf (Zagreb, 8. VII. 1914). Slikarstvo učio kod oca Tomislava, arhitekturu na akademiji u Zagrebu (D. Ibler, 1937–39) i bavio se filmom (s O. Miletićem). Odlazi u New York gdje sudjeluje na gradnji jugosl. paviljona za Svjetsku izložbu 1939/40. Radi zatim u ambasadi Jugoslavije u Washingtonu, izrađuje nacрте za jugosl. paviljon na izložbi u Clevelandu i u glavnoj dvorani slika veliki mural. Od 1943. u Hollywoodu scenograf, redatelj i producent. Od 1948. bavi se isključivo scenografijom. Član je Nacionalne akademije televizijskih

V. KREZICH KITTELSON, Vukovar — Croatia

T. KRIZMAN, *Autoportret*, bakropis. Zagreb, Moderna galerija

znanosti i umjetnosti i Akademije filmskih znanosti i umjetnosti SAD. Njegovi najpoznatiji scenografski radovi su na filmovima *Porgy and Bess*, *Fearmakers*, *Dodge City*, *Ride the night iron*, *Burma patrol*, *Flight to Hong Kong*, *End of the world*, te na TV: *James Mason reads*, *Happy days*, *MASH*, *Charlie's*, *The Frank Sinatra show*, *Traviata*, *Pagliacci*, *Faust*. P. C.

KRIZMAN, Tomislav, grafičar i slikar (Orlovac kraj Karlovca, 21. VII. 1882 — Zagreb, 24. X. 1955). Završio Trgovačku akademiju u Zagrebu (1903). Učio je slikarstvo i grafiku kod B. Čikoša-Sesije i M. Cl. Crnčića, s kojim slika po S primorju i na Plitvičkim jezerima. Svoje prve grafike, karikature, vinjete, crteže i ilustracije objavljuje u »Životu« i »Viencu«. God. 1903—07. studira u Beču na Školi za umjetnost i obrt (F. Myrbach) i Akademiji (W. Unger) te dolazi u dodir s umj. i književnom avangardom, koja je sa secesijom predstavljala borbeni otpor konzervativnim šablonama i akademizmu. S Meštrovićem, Račkim, Nadeždom Petrović, Groharom, Jakopićem i Jamom izlaže u bečkom »Hagenbundu« i »Secesiji«. Putuje po Francuskoj, Italiji, Švicarskoj, usavršava se u Münchenu. Nakon balkanskih ratova putuje po Makedoniji, Kosovu, Bosni i Dalmaciji crtajući krajolike. Sudjeluje na izložbama Društva umjetnosti u Zagrebu, Beogradu i Sofiji, a s I. Meštrovićem, T. Rosandićem, M. Račkim i Lj. Babićem izlaže u Rimu u paviljonu Srbije (1911). God. 1912. postaje nastavnik Obrtne škole, a od 1922. do smrti profesor Akademije u Zagrebu, gdje je odgojio generacije grafičara. Bio je redovni član JAZU. Jedan je od osnivača društva »Medulić«, osnivač Proljetnoga salona (1916) i »Djela« — udruženja i zadruge umjetnika za promicanje umj. obrta.

Slikao je u ulju i temperi mrtve prirode, portrete i krajolike. Najvažniji je njegov grafički opus, prepoznatljiv po širokim ploham boje i čvrstu crtežu, ritmičkim izmjenama tamnih i svijetlih ploha te ponekad naglašenim detaljima. Ističe oštre i britke linije te oštro rezane siluete likova. Uz samostalne listove izdao je i mape bakropisa: *Iz Zagorja*, *Bosne i Dalmacije* (1907), *Motivi iz Beča* (1909), *Motivi iz Bosne i Hercegovine* (1910) i dvije mape motiva iz Makedonije (1917. i 1918). Od predviđene 4 mape *Jugoslavija u slici* izašle su: *Naš Jadran* (1936) i *Bosna i Hercegovina* (1937); dovršene su i pripremljene ali nisu tiskane mape: *Srbija i Makedonija* te *Hrvatska i Slovenija*. Svoje znanje o starim i suvremenim grafičkim vještinama dao je sažeto u knjizi *O grafičkim vještinama* (Zagreb 1952). Kombiniranjem elemenata secesionističke i narodne ornamentike nastojao je reformirati naš umjetnički obrt. Opremao je i ilustrirao knjige i časopise, radio nacрте za diplome, plakete, kataloge i prospekte. Kao scenograf radio je kostime i nacрте za scenu u duhu secesije za operna i dramska djela (V. Lisinski, *Porin*; R. Wagner, *Tristan i Izolda*; W. A. Mozart, *Čarobna frula*).

Samostalno je izlagao u Zagrebu (1907, 1922, 1926, 1929, 1932, 1934, 1936, 1937, 1948, 1954), Beogradu (1926) i Ljubljani (1954). Djela mu se nalaze u Modernoj galeriji i Kabinetu grafike HAZU u Zagrebu, Narodnome muzeju u Beogradu te u zbirkama u Beču, Münchenu, Parizu i Rimu.

LIT.: V. Lunaček, Tomislav Krizman, Savremeni, 1908, 5. — K. Strajnić, Tomislav Krizman, Zagreb 1916. — M. Cl. Crnčić, Tomislav Krizman, Ljetopis JAZU, 1927—28. — S. Batušić, Djelo Tomislava Krizmana (katalog), Zagreb 1954. — Počeci jugoslovenskog modernog slikarstva (katalog), Beograd 1972, str. 228—231 (iscrpna literatura). — B. Gagro, Hrvatska grafika u prvoj polovini XX stoljeća, u katalogu: Jugoslovenska grafika 1900—1950, Beograd 1977. — O. Maruševski, Tomislav Krizman za naš umjetnički obrt, Bulletin JAZU, 1982, 2. — S. Domac Ceraj, Tomislav Krizman (katalog), Zagreb 1995. Z. Ju.

KRIZMANIĆ, Anka, slikarica i grafičarka (Omilje kraj Zeline, 10. III. 1896 — Zagreb, 2. XI. 1987). Polazila priv. slikarsku školu T. Krizmana u Zagrebu (1910—13). Studij nastavlja na Kunstgewerbeschule u Dresdenu (1913—17) i u Parizu za studijskoga boravka (1920—30). Prvi puta javno izlagala na izložbi »Medulić« (1910). U crtežu i grafici rano je izoštrila osjetljivost za bitno u strukturi krajolika, pokretu figure ili stanjima ljudske psihe. Sred. dvadesetih godina nastaje ciklus pastela (*Oštrc*, *Plješivica*, *Sljeme*, *Majka i sestra*, *Ljubavnici*), pejzaža i portreta zaobljenih volumena, euklidovske jasnoće i tonskih vrijednosti boje. Oko 1930. njezino slikarstvo gubi crtačku tvrdoću, a metalnu zvučnost pastelnih tonova nadomještaju diskretne kolorističke harmonije kao posredni tumači unutrašnjeg doživljaja, atmosfere i karakternih osobina. Radila je zgrafite, tapiserije, modne crteže i skice za lutkarsko kazalište. Izvela grafičku mapu *Ples* (1916), dvije litografske mape *Dubrovnik* (1921, 1922), te nekoliko ciklusa pejzaža, portreta, seriju autoportreta i karikatura, plesnih i scenskih motiva i folklornih plesova. Samostalno izlagala u Crikvenici (1923), Zagrebu (1925, 1927, 1928, 1951, 1953, 1985), Gospiću i Splitu (1940, sa S. Omčikus), Dubrovniku (1940, 1954) i Opatiji (1951). Sudjelovala na izložbama »Pola vijeka hrvatske umjetnosti« (Zagreb, 1938/39), »Gravadores jugoslavos« (São Paulo, 1953) i »Tanz in der Kunst« (Arbon, 1956). Retrospektivna izložba priredena joj je u Zagrebu 1986.

ilustracija na str. 480

LIT.: A. B. Šimić, Proljetni salon (Anka Krizmanićeva), Vijavica, 1917, 1. — R. Warnier, Une artiste croate: Anka Krizmanić, L'Europe Centrale (Prague), 10. III. 1928. — M. Stančić, Izložba A. Krizmanić, Naprijed, 22. V. 1953. — M. Feller, Portret Anke Krizmanić — slikarice ljudskih bića, VUS, 24. VI. 1953. — J. Kovačić, O Anki Krizmanić i njezinu djelu, u katalogu: Scenski motivi u opusu A. Krizmanić, Zagreb 1985. — I. Reberski, Anka Krizmanić (katalog), Zagreb 1986. — Ista, Anka Krizmanić, Zagreb 1993. I. Reb.

KRIŽ, najstariji i najizrazitiji simbol kršćanstva. Kao simbolički znak k. je bio poznat i prije Krista; kao svastika je poznat odavna; u egip. je sustavu hijeroglifa kao *anh* bio znak za život. Oblik mu potječe od sprave za mučenje koju su izmislili Feničani a na kojoj je Krist bio mučen. Kao mučilo služila je isprva uspravna greda (*patibulum*), a poslije joj je, na ili pri vrhu, dodana još jedna poprečna greda (*antenna*). Na dnu uspravne grede nalazio se mali oslonac za noge (*suppedaneum*), a na sami vrh bi se pribila pločica s imenom i krivnjom osuđenoga (*titulus*).

U kršćanstvu, nakon Konstantina Velikog, k. se primjenjuje u dekorativne, simboličke i praktične svrhe, od tlocrta crkava do potpisa za nepismene, a tijekom stoljeća doživljava razne preobražaje. Veličinom, oblikom i položajem dviju prekrivenih greda nastale su brojne inačice križa koje u pojedinim razdobljima imaju i dodatna značenja i simboliku. I u našim krajevima očuvani su brojni križevi u raznim oblicima i primjeni iz svih